

Benidorm i l'almadrava (PESC)

La primera almadrava es va calar a Benidorm l'any 1580, és a dir, fou el segon punt de la Corona d'Aragó que posà aquest art i el primer en continuïtat històrica, ja que tenim constància que durant quatre segles ha marcat el ritme vital de la població. Un nou enginy per a capturar la tonyina, la pesca de la qual - amb tonaires- tenim atestada des de 1403. Per tant, a partir del segle XVI bona part de la població local es devia dedicar a l'almadrava fins que al segle XVIII Benidorm se'n consagrà com la capital indiscutible. No debades Castelló (1783:259) afirma sobre Benidorm: *En su mar se pesca copia de pescado mui sabroso. Pero lo que le hace célebre y conocido en todo el reyno es su almadraba, en que se cogen muchos atunes*. Aquesta és una aserció refermada en el parer de tots els autors que n'han parlat des del segle XVIII com Cavanilles, Sáñez Reguart, Fischer, Madoz, Guillén Tato, Pérez Zaragoza, Oliver Narbona o Llorca Baus. Un seguit d'escriptors que no han deixat d'esmentar l'absolut senyoriu blavet d'aquest art. Hem de tenir en compte que, segons Guillén Tato (1973:117), tan sols a la Marina s'han calat les almadraves següents: Moraira, Calp, Racó d'Albir, Penyes de l'Albir, Bol Nou, Torre del Xarco, Riu Torres, Torre de l'Aigua, Colomeret i Paraís. Pel que fa a la resta del món almadraver, el domini benidormer s'estenia a cinquanta-quatre almadraves des de la costa africana (nord-africana i atlàntica) fins a Sicília, l'últim racó de la Mediterrània on arriba la tonyina en quantitats comercialment significatives. L'enumeració de les almadraves calades en aquest segle me l'explicava l'arraix Jaume Pérez Zaragoza (1987:1): *Les almadraves calades a la costa andalusa van ser 18 des de Tarifa fins a Isla Cristina, des de Tarragona al Cap de Gata 17, al Marroc i Ceuta 10, a l'Alger 1 i, més tard 4 a Sicília. En total 54 almadraves totes calades per fills de Benidorm*. Aquestes almadraves són les següents: A Huelva: La Regente, Las Cabezas, La Umbría, La Nueva Umbría, La Cinta, Las Torres, La Higuera. A Cadis: Rota, Torregorda, Sancti-Petri, El Puerco, El Queso, Torre Atalaya, Conil, Barbate, Zahara de los Atunes, Bolonia, Tarifa, El Tormo, La Tunara. A Àfrica: Ceuta, El Príncipe, La Restinga, Cabo Negrete, Río Martín, Las Torrecillas, Rincón del Mehedik, Cabo Espartel, Hauara, Arcila, Las Cuevas, Punta Negra, Jolot, Kenitra núm. 1, Kenitra núm. 2, Kenitra núm. 3, Fedala i Agadir. A Argèlia: Arzew i Mastagali. A Tunis: Sidi Daud, Monastir, La Guaria, Ras al Mar,

Cab-Sebib. A Sicília: Faviana, Fornica, Cabo San Vito, Chaca, Torreta i Checuliana. Les almadraves sicilianes calaven amb el sistema antic i el capità benidormer Miquel Pérez Zaragoza, la Sal, les va posar al nou sistema. A la Mediterrània: Cap de Gata, Àguiles, Azohia, Tabarca, Paraís, Alcocó, Benidorm, Calp, Moraira, Xàbia, Castelló, Ametlla, Salou, Roses i Formentera. També ho podem comprovar en la memòria dels altres almadravers i en la següent afirmació d'Oliver Narbona (1982:220): *Es interesante destacar que por muchos años, el Consorcio almadrabero contrata a los de Benidorm para que dirijan sus almadrabas, destinándolos principalmente a las del Sur de España, aunque antes lo hacían también para las del Norte de África. En otras ocasiones son contratados directamente por las compañías tanto nacionales como extranjeras, por ejemplo tunecinas o italianas*. Així, per tant, no podem més que constatar el creixement de l'immens domini benidormer d'ençà que Cavanilles (1797, II, 242) assenyala el control de les almadraves que anaven des de Tarragona a Cartagena. Un domini que no deixà de créixer fins l'any 1960.

Al Benidorm del segle XIV ja es capturaven tonyines amb la tècnica de les xàrcies tonaires, tècnica pesquera que degué tenir un gran desenvolupament afavorida tant per les condicions naturals de la localitat com per la privilegiada orientació de la costa (Llorca i Ibi 2000:72-74). Tanmateix, Oliver Narbona (1982:110) afirma que és a partir del segle XV que l'almadrava no ha aturat la seua presència a la comarca. Però, com hem vista adés, l'art que podem anomenar almadrava arriba a Benidorm a finals del segle XVI i no hem de confondre el tonaire amb l'almadrava. Alguns autors afirmen que al segle XIV Benidorm ja tenia almadraves. Pensem que hi trobem dos errors. El primer és identificar tonaire amb almadrava, punt que ja hem explicat. I pel que fa a la dubitació entre el segle XIV-XV, l'errada es troba en la mala lectura d'un document de 1405, reportat per Pere Maria Orts i Bosch (1982) al *Llibre de Festes de Benidorm*, on hi ha dues cartes que parlen de tonaires. En una la data és "XXIX de octubre del any MCCCIV". Però si llegim el document completament veiem que la data correcta és MCCCCIV, perquè és el mateix autor qui escriu ambdues cartes. Per tant es a partir del segle XVI que podem seguir la trajectòria de l'almadrava blaveta no sols per les referències

explícites de diversos autors, sinó que també podem assegurar-ne la presència a la Marina a través de les queixes que la resta de pescadors fan d'aquest giny. Això no obstant, és a finals del segle XVIII, època en la qual l'almadrava de Benidorm pertanyia al duc de Medinaceli, que té lloc el domini de les almadraves mediterrànies i atlàntiques per part dels benidormers (Sáñez Reguart 1791, I, 33). Sens dubte, va ser aquest art el que va fer excel·lir els benidormers sobre la resta de poblacions mediterrànies, tal i com assenyala Cavanilles (1795, II, 242) al segle XVIII: *Fuera de la agricultura tienen los de Benidorm una fuente de riquezas en el mar. Ocupados de tiempo inmemorial en la pesca del atun, conocen á fondo las maniobras de tender las almadrabas ó redes para coger atunes en un tiempo determinado: saben con preferencia á otros prácticos, y notan los atunes que van entrando en los sitios que les tienen preparados para que no se escapen. Y como tienen la reputacion bien sentada de ser ellos los mas diestros de la costa, tambien son ellos los escogidos para tender las ocho almadrabas que hay desde Tortosa hasta Cartagena.* L'almirall Guillén Tato (1973:117) també feia una observació semblant al segle XX: *I cal considerar que, essent Benidorm un poblet que ni quasi tenia parròquia aleshores, aviat els benidormins destacaren en la faena complicada d'aquesta mena de pesquera, i acaparaven les col·locacions més altes de capità, arrai (sic) i sota-arrai (sic) de quasi totes les almadraves andaluses i fins i tot de les de Tunis i del Marroc.*

L'almadrava de Benidorm al segle XVIII: Les referències de l'almadrava de Benidorm al segle XVIII són abundants. Així per exemple, el dia 3 de maig de 1777, el rector de l'església parroquial de Benissa, Joan Baptista Orts, escriu a Tomás López de Vargas Machuca, i en referir-se al Benidorm d'aquells temps li assenyala *tiene ésta de Benidorm una bella almadrava de atún. També l'informant que escrivia des de Callosa d'en Sarrià assenyala que: a la punta de la Sierra Elada se paraba (colocaba) almadrava para la pesca de atún* (López de Vargas 1787:33 i 47).

Després tenim dues joies per a la investigació de la parla almadravera. El primer és *l'Inventari de l'almadrava de Benidorm de 1781* que es troba als *Protocols Notarials* de Benidorm, on hi ha una detalladíssima ennumeració dels elements de l'almadrava, així com el valor de cada element. I en segon lloc la descripció minuciosa de l'almadrava del racó de l'Oix de Sáñez Reguart (1791, I, 33-41). A través d'aquestes informacions, i del dibuix que el

comissari reial en fa, podem saber fil per randa com era l'art a finals del segle XVIII, el qual pertanyia al duc de Medinaceli. Gràcies a aquestes observacions podem saber que hi treballaven de 38 a 40 hòmens que són l'*arraix*, el *sotarraix* i els *mariners*. Era un art de monteleva que constava de les parts següents (les transcriu tal i com pense que degueren ser enunciades pels almadravers d'aquell temps que com els d'ara parlen valencià): Parts exteriors: *cua*, el *rebot* i el *cobarxo*.

Parts del cos: *la testa de ponent* (subjectada per una *mascarana* i una *antitola*), la *cambrà*, el *traïdor* (entre el *grande* o *faratigo* i un *mocarsi*), *grande* o *faratigo*, la *porta del bordonal*, *bordonal*, la *porta del cóp* o *principal*, *travers del cóp*, *cóp* (format per la *corona*, la *contracorona* i la *safina*), *mocarsi del cóp* (format pel *travers del cóp* i un *mocarsi*) i la *cabestrera*. Embarcacions: *la moixarra del capità*, *barco del bordonal*, el *batel*, *barco mirador*, *caparrais* i dues *enviades*.

L'almadrava de Benidorm al segle XX: A l'almadrava benidormera del segle XX -fins l'any 1952- hi treballaven uns vint-i-vuit hòmens cada temporada, que durava de setembre a sant Pere, costum que hi havia a d'altres llocs també com l'almadrava de Formentera (Costa 1990:33-34). A les primeries de setembre començaven a preparar l'art a terra. Una volta calada, la jornada començava a les cinc del matí quan els almadravers eixien del magatzem situat al racó de l'Oix, exactament on ara s'alça l'edifici anomenat *La Almadrava*. Aquesta pesquera no tenia un horari definit, ja que depenia de la quantitat de peix que entrava al cóp. Sobre les cinc de la vesprada *donaven de mà*, és a dir acabaven la faena. Era una treball força sacrificat i molt poques vegades es *donava franc*, lleure. Mentre no hi havia una activitat determinada es dedicaven a *matar la rata*, que consistia a passar l'estona fent treballets auxiliars, pescant amb *volantins* i *armes secretes* o *regoneixent la xàrcia*. Durant els nous mesos que estava l'almadrava calada, les xàrcies es renovaven tres vegades. La primavera era la millor època de la tonyina i se n'arribaven a matar unes cent cada dia. Els mariners rebien una part del peix que s'agafava - amb un mínim d'un quilogram- que els assegurava l'alimentació. Dintre d'aquesta normativa proteccionista, existia l'obligació de vendre a Benidorm com a mínim dues de les tonyines capturades. També al segle XIX l'arraix de Benidorm es quedava amb una tonyina: *Ygualmte. se le ha de suministrar al Arraez un atun en cada levantada de*

camara, no el mayor sino el que sigue (AMB, 1805, f. 127 v.). Sáñez Reguart (1781, I, 44-45) també reporta una llei que obliga l'arrendador de l'almadrava d'Almazarrón (sic) a deixar una part de les tonyines en aquesta població. Aquestes normes les hem d'entendre com a mesures per evitar que la cobdícia excessiva deixàs sense aliments les poblacions que n'obtenien. La resta de captures anaven a la Vila Joiosa, perquè l'empresa explotadora Lloret i Llinares era d'aquesta població. Segons Oliver Narbona (1982:226) la llevada major que ha fet l'almadrava a Benidorm va ser de 35.000 tonyines de 15 Kgs.

La situació exacta de l'almadrava benidormera era la punta de la Llisera descobrint la casa del ti Nadal i en la Cala descobrint la casa del Secretari. La cua de terra anava al xalet *Los Mellizos*. Que dit d'una manera tècnica és: 30º 31'N / 0º 6' 38" Greenwich. A més existia un edifici on es tractava el peix, *la xanca*, situat un centenar de metres més enllà del Torrejón, on actualment s'alcen les Galerias L'Illa i que aleshores eren els afores de la població, al costat de l'escorxadador.

Però la vida passa i el dia de sant Pere de 1952, com manava la tradició, l'almadrava de Benidorm va posar el cóp en terra, però aquesta vegada no hi romandria dos mesos com era costum, ja més mai tornaria a calar-se. Miquel Soldevila Lloret va ser-ne l'últim arraix. Dos anys després deixaven de calar-se les almadraves de la Vila Joiosa i la de Calp. L'any 1955 es va fer subhasta per calar l'almadrava de Benidorm, però va quedar deserta. Les dues causes principals de la decadència almadravera de la comarca les deixa ben clares Guillén Tato (1973:117): *a hores d'ara està quasi a punt de desaparèixer, perquè la costera de la tonyina és estiuenca i als fills i als néts d'aquells sofrits homes de mar els plau més d'ésser cambrers,*

amos de bar o d'hotel, que no el dur ofici d'aital pesquera, tement sempre l'embravit vent de llevant sota un calor sufocant Creada amb caràcter exclusiu la Societat Almadravera Espanyola -el principal animador de la qual fou un valencià, el Capità de Corbeta Josep Maria Lleó Ibars-, no volgué explotar les pesqueres de feble rendiment i deixà de calar les de cap de Gata al de Sant Antoni, i solament dedicà els seus afers a les antigues grandotes com les de les costes de Cadis i de Huelva, així com la de Ceuta i algunes de Tunis i del Marroc. Els benidormins, privats així de les més properes alacantines, pogueren concentrar-se més i més en les almadraves supervivents en aqueixa migració d'anar i tornar, tan pròpia de la meua terreta.

Però no va ser aquest el final de la història almadravera de Benidorm i la Marina, ja que l'any 1960 encara eixien hòmens de Benidorm cap a les almadraves andaluses i marroquines. Tanmateix la sentència de mort ja estava dictada. La influència de l'almadrava va ser tan intensa en la vida dels benidormers i benidormeres que fins i tot afectava la vida quotidiana de la població. Així, per exemple, les Festes Majors se celebren el segon diumenge de novembre perquè era la data d'arribada dels almadravers de Ceuta, última de les almadraves en dur el cóp a terra, com em confirma el senyor Josep Llorca, qui fou capità de l'almadrava de Ceuta. El 17 de març -dia de la Mare de Déu del Sufragi- els almadravers ja se n'havien anat i no es podien celebrar, com tampoc podia ser el 25 de juliol -dia de sant Jaume- que es trobaven fora. Per a conèixer més bé la vida diària de l'almadrava i els almadravers són força interessants els articles de Miquel Soldevila Lloret (1983) -últim arraix de l'almadrava benidormera- i de Francesc Soldevila Sebastián (1994.)

Diccionari de Benidorm